או כשב פרט לכלאים או עז פרט לנדמה כי יולד פרט ליוצא דופן שבעת ימים פרט למחוסר זמן תחת אמו פרט ליתום האי יתום ה"ד אילימא דילידתיה אמיה והדר מתה לעולם תיחי ותיזיל אלא דמתה והדר ילידתיה מכי יולד נפקא אלא פשיטא זה פירש למיתה וזה פירש לחיים אי אמרת בשלמא בעינן חיותא בסוף לידה היינו דאיצטריך קרא למעוטי אלא אי אמרת לא בעינן חיותא בסוף לידה למה ליה מכי יולד נפקא אמר רבא הלכתא כי הא מתניתא בהמה דקה שפשטה ידה ולא החזירה פסולה במה דברים אמורים ביד אבל ברגל בין פשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה כשרה בד"א בדקה אבל בגסה בין ביד בין ברגל בין פשטה ולא כפפה בין כפפה ולא פשטה כשרה ועוף אפילו לא רפרף אלא גפו ולא כשכש אלא זנבו הרי זה פירכוס מאי קמ"ל כולהו תנינהי בהמה דקה שפשטה ידה ולא החזירה פסולה שאינה אלא הוצאת נפש יד אין רגל לא דקה אין גסה לא עוף איצטריכא ליה דלא תנן:

מתני' השוחט לעובד כוכבי' שחיטתו כשרה ור"א פוסל אמר ר"א אפילו שחטה לאכול לעובד כוכבים מחצר כבד שלה פסולה שסתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים א"ר יוסי ק"ו הדברים ומה במקום שהמחשבה פוסלת במוקדשין אין הכל הולך אלא אחר העובד מקום שאין מחשבה פוסלת בחולין אינו דין שלא יהא הכל הולך אלא אחר השוחט:

גמ' הני תנאי אית להו דר' אליעזר ברבי יוסי דתניא אמר ר' אליעזר ברבי יוסי שמעתי שהבעלים מפגלין מיהו ת"ק סבר אי שמעיניה דחשיב אין אי לא לא סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים לא אמרינן ור"א סבר אע"ג דלא שמעיניה דחשיב סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים אמרינן ואתא רבי יוסי למימר אע"ג דשמעיניה דחשיב זה מחשב וזה עובד לא אמרינן איכא דאמרי בדשמעיניה דחשיב פליגי ת"ק סבר כי אמרינן זה מחשב וזה עובד הני מילי בפנים אבל בחוץ לא חוץ מפנים

לא

פרט לכלאים. בן רחל ותייש שפסול לקרבן ומרבויא דאו דריש ליה: **נדמה.** עז שילדה מתייש כמותה ובנה דומה לרחל: **פרט ליוצא דופן.** שקרעוה והוציאוהו פעמים שמתה ופעמים שחיה: **ז' ימים פרט למחוסר זמן.** שלא הגיע לז' ימים ואפילו אמו קיימת: **תחת אמו.** שיהא שעה אחת פרט ליתום וה"ד האי יתום אילימא דילידתיה אמיה ולאחר שעה מתה לעולם תיחי בתמיה וכי לעולם צריכה לחיות והא תחת אמו קרינן ביה והא ליכא למימר דאשמועינן קרא שתהיה אמו כל ז' דתניא בת"כ ר' יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר תחת אמו לפי שנאמר ז' ימים יהיה עם אמו יכול כל ז' ת"ל תחת אמו אי תחת אמו יכול אפילו יצא ממנה כשהיא מתה ת"ל עם אמו משמע ששניהם בעולם אחד שתהא קרויה אמו הא כיצד אפילו נתקיימה לו אמו שעה אחת והאי תחת אמו משמע ליה לרבי יוסי הגלילי חליפי אמו שמתה אמו והוא נשאר במקומה: **אלא דמתה והדר ילידתיה.** היינו יוצא דופן דכל שקרעוה והוציאו את ולדה בין מתה ובין חיה הוי יוצא דופן: **זה פירש למיתה.** אמו כלומר בשעת מיתתה ילדה דרך הרחם ואשמועינן קרא דבעינן חיות עד גמר לידה ולאחר לידה מעט ואי לא ה"ל יתום דעל כרחיה האי תחת אמו למעוטי מיה באמצע לידה ומתה בגמר לידה אתי: **אי אמרת בשלמא.** אחר סוף לידה אשמועינן דבעינן חיותא שילא כולו מחיים ולמעוטי מתה בגמר לידה: **היינו.** דלא אימעיט ליה מתה בסוף לידה מכי יולד פרט ליוצא דופן דהאי נמי לאו יוצא דופן הוא כי מתה בגמר לידה: **אלא אי אמרת לא בעינן חיותא בסוף לידה.** וקרא למעוטי מתה באמצע לידה אתא: **למה לי קרא מכי יולד נפקא.** דהכתי ה"ל יוצא דופן אלא ש"מ כל מלתא דבעו בה רבנן חיותא בעינן שיהא חיות בגמר דיליה: **פסולה.** אם מסוכנת היא דדרכה לעשות כן כהוצאת נפש: **גסה.** לאו אורחה בהכי וחיותא הוא: ריפרוף בגיר מכשכוש: **כולהו תנינהו.** לשון קושיא הוא כלומר למה ליה צריכא לאשמועינן דהלכתא הכי הא סתם מתניתין היא: **מתני' ורבי אליעזר פוסל.** דכיון דבהמה דעובד כוכבים היא אע"ג דישראל קשחיט מהניא ביה מחשבת עובד כוכבים דסתם מחשבתו לעבודת כוכבים: **חצר כבד.** טרפשא דכבדא איברי"ש בלע"ז: **אמר רבי יוסי קל וחומר.** דלא מהניא בה מחשבת בעלים הואיל וישראל שחיט לה: **ומה במקום שמחשבה פוסלת.** דהיינו במוקדשין כדכתיב (ויקרא ז) לא יחשב קרי ביה לא יחשב לאוכלה ביום השלישי כי פגול יהיה והכי מפרש בזבחים (דף כט:): **אין הכל הולך אלא אחר העובד.** דכתיב המקריב לא יחשב אבל בעלים לא פסלי במחשבתן כי מקריב לה כהן: **מקום שאין המחשבה פוסלת.** כגון בחולין כלומר חולין שאין המחשבה פוסלת בהם. ובגמרא [לט.] מפרש מאי קאמר דהא מחשבת עבודת כוכבים פסלה בהו דהא זבחי מתים איקרו (תהלים קו) מה מת אסור בהנאה אף תקרובת עבודת כוכבים אסורה בהנאה [ע"ז כט:]: **גמ' והני תנאי.** תנא קמא ורבי אליעזר אית להו דר"א בר' יוסי כלומר דטעמיה דתנא קמא דמכשר לאו משום דאין מחשבה הולכת אלא אחר העובד דא"כ היינו ר' יוסי אלא כר"א בר"י סבירא להו וטעמיה מפרש ואזיל: **שמעתי.** מרבותי: **שהבעלים מפגלין.** וטעמא מפרש בזבחים בפרק ב"ש (דף מז.) בסופו דכתיב [במדבר טו] והקריב המקריב וגו' אלמא בעלים קרי מקריב הלכך איתנהו בכלל המקריב לא יחשב אם חשבו על שחיטת כהן או על זריקתו ע"מ לאכול חוץ לזמנו הוי פיגול: **מיהו תנא קמא.** דמכשר: **סבר אי הוה שמעיניה.** לעובד כוכבים דחשיב על שחיטת ישראל ואמר שחיטת בהמה זו לעבודת כוכבים תהא אסורה דמהניא מחשבת בעלים כר' אליעזר בר' יוסי ואי לא שמעיניה דחשיב סתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים לא אמרינן: **זה עובד.** משום שחיטת פנים נקט לה דאפילו בקרבן ס"ל לר' יוסי דאין הבעלים מפגלין ורבי יוסי פליג אתנא קמא ואר' אליעזר: **איכא דאמרי אפילו בדשמעיניה.** לעובד כוכבים דחשיב פליגי רבנן עליה דר"א ולית להו לתרווייהו בעלים מפגלין בקרבן כר' אליעזר בר' יוסי וגבי חולין פליגי: **חוץ מפנים.** מחשבת עבודת כוכבים בחולין ממחשבת פיגול בקרבן:

לא

או כשב פרט לכלאים. תימה דהכא או למעט ובפ"ק (לעיל דף כג.) קאמר או לרבות פלגס וגבי אותו ואת בנו נמי דרשינן (לקמן דף עח:) או שה לרבות כלאים ויש לומר דגבי פלגס ממילא אימעיט ולא צריך קרא אלא לרבות וכן לגבי אותו ואת בנו ממילא אימעיט כלאים דשור ושה אי אתה יכול להוציא כלאים מביניהם אבל הכא כשב ועז כתיב שאתה יכול להוציא כלאים מביניהם וממילא איתרבו להכי כתיב או למעט וכי האי גוונא משני במרובה (ב"ק דף עז:) גבי וטבחו או מכרו ואם תאמר אם כן מאו עז היה למעט כלאים שאתה יכול להוציא כלאים מביניהם ומאו כשב נדמה ויש לומר דנדמה אינו ראוי כל כך למעוטי כמו כלאים ולהכי מעוטא קמא מוקמינן בדדמי טפי בכלאים והדר ממעטינן נדמה דנדמה לא ממעטינן אלא משום דדמי לכלאים:

אלא דמתה והדר ילידתיה. והא דאמר בפרק יוצא דופן (נדה דף מד.) ובפרק מי שמת (ב"ב דף קמב:) דעובר מיית ברישא היינו היכא דמתה מעלמא כדאמר בפ"ק דערכין (דף ז.) דוולד אידי דזוטר חיותיה עיילא טיפתא דמלאך המות ומחבלא לסימניו אבל נהרג לא:

אלא זה פירש למיתה וזה פירש לחיים כו'. אין להוכיח מכאן דאפילו בידי שמים אפשר לנמלט דקרא איכא למימר דאיצטריך אם יבא אליהו ויאמר שנמלט נעשה ושנקינן לקרא דאליהו דחיק ומוקי אנפשיה:

מחצר כבד שלה. לאו דוקא נקט יותרת הכבד משום דעולה לגבוה והוא כחלב ודם אלא אפילו כזית של אחר בשר נמי כדאמרינן בגמרא יהיב זוזא לטבחא ישראל מאי ואורחא דמלתא הוא דנקט:

פסולה שסתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים. ואם תאמר לקמן (דף לט: ושם) גבי השוחט לשם הרים דקתני פסולה ודייק עלה פסולה אין זבחי מתים לא פירוש ולא מיתסרי בהנאה והכא קתני רבי אליעזר אומר פסולה ואע"ג דאסור אף בהנאה כדקתני שסתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים ויש לומר דלקמן דייק מדלא קתני הרי אלו זבחי מתים אבל הכא איידי דאמרי רבנן כשרה אמר רבי אליעזר פסולה:

הני תנאי אית להו דרבי אליעזר בר' יוסי. פירוש רבנן ורבי אליעזר דמתניתין אבל ר' יוסי לא סבר ליה כוותיה דהא אמר דאין הכל הולך אלא אחר העובד:

ריש

עין משפט נר מצוה

קיח א מיי' פ"ג מהל' איסורי מזבח הל"ד:
קיט ב מיי' שם הל"ה:
קכ ג ד ה מיי' שם הלכה ד:
קכא ו מיי' פ"ד מהל' מאכלות אסורות הל"ד סמג לאוין קלג טוש"ע יו"ד סי' יז סעי' א:
קכב ז מיי' פ"ב מהל' שחיטה הל' כב סמג עשין סג טוש"ע יו"ד סי' ד סעיף ג:
קכג ח מיי' פי"ד מהל' פסולי מוקדשין הלכה א:
קכד ט מיי' פ"ב מהל' שחיטה הל' כב סמג עשין סג טוש"ע יו"ד סי' ד סעיף ג:

◆

תורה אור השלם

ו. שור או כשב או עז כי יולד וְהָיָה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אִמּוֹ וּמִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יֵרָצֶה לְקָרְבַּן אִשֶּׁה לַיי': ויקרא כב כז

◆

רבינו גרשום

פרט לכלאים שהוא מן האיל ומן העז דבעינן כבש ממש: או עז פרט לנדמה. כלומר שאינו דומה לאמו: פרט ליוצא דופן בן פקועה שאינו יוצא דרך בית הרחם שאינו נולד כדרכו: האי יתום היכי דמי [כו'] אלא דמיתה אימא והדר ילידתיה כו'. כלומר בזה הענין מכי יולד נפקא דכיון דמתה אימיה אין נולד כדרכו כדרך רוב הנולדים דרוב נולדים בחיי אמם נולדים אלא פשיטא זה פירש למיתה כו' אי אמרת בשלמא בעינן חיותא בסוף לידה כו' היינו דאיצטריך בזה ענין כזה פירש למיתה וזה פירש לחיים למעט מתחת אמו דמכי יולד לא נפקא דבזה ענין יהא פסול דכי אית ביה חיותא בתחלת לידה אע"ג דבסוף לידה לא הוי חיותא כי יולד קרינן ביה אלא אי אמרת לא בעינן חיותא בסוף לידה וכי אתא תחת אמו פרט ליתום דמתה אימיה והדר ילידתיה למה לי תחת אמו מכי יולד נפקא דכי מתה אימיה והדר ילידתיה לא קרינן ביה כי יולד ופסול אלא ודאי בעינן חיותא בסוף לידה. ומטעם זה צריך תחת אמו דמכי יולד לא מצינן למפסל: בד"א ביד כו'. כלומר דקילה הבהמה לפשוט ולהחזיר ביד מברגל: יד אין רגל לא. כלומר רגל אע"פ שלא החזיר: דקה אין גסה לא. כלומר גסה בין פשטה ולא כפפה ובין כפפה ולא פשטה כשרה: השוחט לנכרי שחיטתו כשרה. כלומר ישראל השוחט לנכרי שחיטתו כשרה ור' אליעזר פוסל דסתם מחשבת נכרי לע"ז: מחצר כבד שלו שקורין אברא בלע"ז. מקום (שאין) שהמחשבה פוסלת עליהם במוקדשים שאם חישב בזריקת דם על מנת להקטיר אימורים חוץ לזמנו פסול: אין הכל הולך אלא אחר העובד שאם בעלים חישבו לפסל אין במחשבתו כלום. הני תנאי אית להו דר' אליעזר בר' יוסי. כלומר ת"ק ור' אליעזר אית להו דר' אליעזר בר' יוסי דתניא אמר ר"א ב"ר יוסי שמעתי שהבעלים מפגלים. כלומר מחשבת בעלים אם מחשבים לפסול כשהכהן עובד מהני מחשבתן לפסול כמחשבת כהן ולענין חולין אע"ג דישראל שוחט מצי נכרי בעל הבהמה לפסול כשמחשב לע"ז: זה מחשב וזה עובד לא אמרינן וכיון דישראל שחט לאכול לאו כמיניה לפסול: כי אמרינן זה מחשב וזה עובד בפנים. כלומר בקדשים דיכולין לפסול ולפגל הבעלים אבל חולין בחוץ ששוחט

מסורת הש"ס

א) ב"ק עז: נדה מח. [בכורות יב. יז. מז.], ב) [נ"ל ז'], ג) [תוספתא פ"ב ה"ב ע"ש], ד) [ותוספ' לא גר' דקה יע"ש בהא"ש ונל"ל], ה) [ס"א בעינן מעינן להרף עין עוך ערך רפרף וכ"א בטוש"ע יעיין כ"ו], ו) [לעיל לו.], ז) זבחים מו., ח) בס"א: לנכרי, וכן לקמן (נכרי), ט) [לעיל יג. לקמן קנו: גיטין מה: ע"ז לב: ע"ש], י) [זבחים מו:], כ) [שם מז.], ל) לעיל יג. לקמן קנו., מ) [ויקרא כב], נ) [אמור פרשה ח], ס) [שמות כב], ע) [נ"ל לרבנן], פ) בס"א: לנוי, וכן להלן (נוי, לנוי), צ) [נ"ל יתום עיין תוי"ט], ק) [וע"ע תוס' ב"ב קמב: ד"ה היא], ר) [ובבכורות יז: מספקא להש"ם בהכי], ש) ע' נדה לג. [פסחים נט:], ת) [וע"ע תוס' סוכה טו. ד"ה פרץ ותוס' עירובין טו: ד"ה פרץ ותוס' בכורות יז: ד"ה לספר].

◆

לעזי רש"י

איברי"ש [איבריי"ש]. סרעפת.

◆

מוסף רש"י

פרט לכלאים. מן העז ומן הכבש (נדה מא.). דפסול לקרבן (ב"ק עז:). פרט לנדמה. דלאו דומה לאביו ולא לאמו, שבא מאיל ורחל ודומה לעז (שם וכעי"ז בכורות יז.). לאו אביו ואמו מן העז והוא כבש (נדה מא.). ור"א פוסל. שסתם מחשבת עובד כוכבים לעבודת כוכבים ואע"ג דלאו איהו שחיט ליה פסול (זבחים מו:). שמעתי שהבעלים מפגלין. בעבודת הכהן אם קיבל הכהן בשתיקה וחישבו הבעלים עליה על פיגול הוי פיגול (שם).

◆

שיטה מקובצת

א] פרט ליוצא דופן והיה שבעת ימים: ב] ולא החזירה פסולה החזירה כשרה בר"א וכו': ג] ז' ימים פרט למחוסר זמן ואפי' אמו קיימת: ד] תחת אמו יהיה שעה אחת וכו' אילימא דילידתיה אמיה בחייה ולאחר שעה מתה: ה] לפי שנאמר ז' ימים יהיה עם אמו אי יכול שיהא עם אמו כל שבעה ת"ל תחת אמו: ו] בגמר לידה אתי דאי אמרת בשלמא אחר לידה: ז] דאכתי ה"ל יוצא דופן ש"מ כל מלתא: ח] אית להו דר' אליעזר בר' יוסי וכו' דטעמיה: ט] ס"ל וטעמיה בדמפרש ואזיל: י] ואי לא סתם מחשבה נכרי: יא] ור' יוסי פליג את"ק וא"ר אליעזר כל זה נמחק: יב] אין להוכיח מכאן. נ"ב ע' תוס' בכורות דף יח ע"א: